

FİNANSAL OLAYLAR KARŞISINDA MUHASEBENİN GÖREVİ

Doç. Dr. Muzaffer CİVELEK*

I. GİRİŞ

Günümüzde her işletme az veya çok kredi kullanmanın maliyetine maruz kalmakta, kredi kullandırmanın gelirene sahip olmaktadır. Finansal gider ve gelirler, iktisadi yapı ve politikanın bir sonucu olarak ortaya çıkan faiz haddine bağlı olarak firmaları şu veya bu yönde etkilemektedir. Özellikle faiz haddinin yüksek olduğu dönemlerde, firmanın kendisi de geniş ölçüde kredi kullanan veya kullandıran bir finansal yapıda ise finansal gider ve gelirlerin ulaştığı seviyeler özel dikkat isteyen büyüklüklere ulaşmaktadır. Bu makale alış vade farkları gibi nisbeten dar bir alandan hareket ederek, bilhassa finansal büyüklüklerinin etkisini şiddetle duyurduğu işletmelerde, muhasebenin bu konuya nasıl yaklaşması gerektiği hususunda görüşleri dile getirmektedir.

II. ALIŞ VADE FARKLARI

Ödemenin yapıldığı tarih ile bir malın veya hammaddenin işletmenin stoklarına dahil olması arasındaki süre genellikle satın alınan firma için bir maliyet doğuran finansal olayın başlangıcı olmaktadır. Ticari malın veya hammaddenin satın alınma anında veya makul bir süre içinde ödenmesi peşin fiyatla satınalma kabul edilecek olursa, ödemenin belirlenen zaman dilimini aşmasına bağlı olarak, firma bir kredi kullandığı için, finansal gider ortaya çıkmaktadır.

Ödemenin belli bir süre içinde yapılması ve alıcının nakit iskontosundan istifade edebilmesi durumunda, alış bedelinin peşin (iskontolu) sayılabilecek bir tutarla stoklara yansıtılması, muhasebe literatüründe yer alan uygulamalardan biridir. Bu durumda

(*) Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğ. Üyesi.

alıcı belirlenen süre içerisinde ödemede bulunmuş ve nakit iskontosundan faydalanmış ise bir mesele yoktur. Buna mukabil firma, belirlenen süre içinde alışlarına nakit tahsis edememiş veya etmemiş, yani ödemede bulunamamış ise sürenin sonunda malın peşin (iskontolu) bedelinin üstünde, iskonto tutarı kadar ilâve bir bedel ödemek mecburiyetinde kalmaktadır. Bu bir çeşit cezalandırmadır; belirlenen süre içinde ödeme yapmamanın finansal cezasıdır. Diğer bir ifade ile bir gider olan bu ceza «Discount Lost»un tercümesi olarak dilimize «Kaybedilen İskonto» olarak girmiştir. Meselâ bir aylık vadeli alışta (1.000.000 TL) ödeme, alıştan sonraki 10 gün içinde yapılırsa %5 iskonto yapılması kararlaştırılmış ise (5/10, n 30) aşağıdaki iki kademeli muhasebe kaydı yapılacaktır :

Stokların peşin (iskontolu) tutarla borçlandırılması :	
HAMMADDE VE MALZEME STOK HS.	950.000.—
BORÇLAR HS.	950.000.—
Ödeme 10 gün içinde yapılamadığında 1.000.000 x%5 iskontonun kaybedilmesi :	
BORÇLAR HS.	950.000.—
FİNANSMAN GİDERLER HS.	50.000.—
Kaybedilen İskontolar	
KASA HS.	1.000.000.—

Bu konuda asıl üzerinde durmak istediğimiz husus, ödemenin veya ödemelerin daha uzun bir süre geçtikten sonra yapılacağı vadeli alışlar ve bunun doğurduğu vade farkıdır. Vade farkı, satıcının alıcıya açtığı kredinin bir maliyeti olduğundan, diğer kredi maliyetlerini belirleyen ekonomik şartlarla yakından ilgilidir. Özellikle enflasyon nispetinin bilinen seviyelere ulaştığı ülkemizde vade farkları maliyetleri etkileyen önemli meblağlara ulaşabilmektedir. Binaenaleyh özelde vade farklarını genelde finansal giderleri muhasebeleştirme açısından konunun önemine uygun bir şekilde ele alınmasında fayda vardır. Bunun da yolu, zannediyoruz, alışları stoklara peşin fiyatla yazmak, vade farklarını, yukarıda bahsettiğimiz «kaydedilen iskontolar» gibi finansman gideri olarak tefrik etmek olacaktır.

Meselâ peşin bedeli 1.000.000 TL tutarındaki hammadde ve malzemenin kredi ile üç aylık %18 nisbetinde faize tekabül eden vade farkı ile satın alınması durumunda şu kayıt yapılacaktır (1).

1. Kayıtlarda KDV'ye yer verilmemiştir. İlgili mevzuat uyarınca vade farkları KDV matrahına dahildir.

HAMMADDE VE MALZEME STOK HS.	1.000.000.—
FINANSMAN GİDERLERİ HS.	180.000.—
Alış Vade Farkları	

BORÇLAR HS. 1.180.000.—

Bu tür bir uygulama muhasebe literatürüne yabancı değildir. Matz ve Usry, hammadde ve malzemenin vadeli alışlarında satış bedeline ilâve edilen faiz giderlerinin madde ve malzeme maliyetinden ziyade faiz gideri sayılmasının uygun olacağını işaret etmişlerdir. Zira satınalma bankadan belirli bir faiz haddi ile temin edilen kredi ile yapılmış olsaydı ödenen peşin bedel hammadde ve malzemenin maliyeti; bankaya ödenen faiz, faiz gideri sayılacaktı (2). Bursal da vadeye bağlı olarak faturaya eklenen tutarın gerçek anlamda bir alış maliyeti değil, aslında bir finansman gideri olduğunu, bu bakımdan stoklara yansıtılmaksızın dönem gideri işlemine tâbi tutulmasının uygun olacağını ifade etmektedir (3).

Vade farklarının bu şekilde tefrik edilmesi kayıtların işleyişi bakımından standart maliyet sisteminde hammadde ve malzeme alış fiyat sapmasının ayrılmasına benzemektedir. Standart maliyet sisteminde görülen bir uygulamaya göre fiyat sapmaları alış sırasında ayrılıp, stoklar standart maliyetlerle muhasebeleştirilirken, burada vade farkları alış sırasında ayrılmakta ve stoklar peşin fiyatla kaydedilmektedir (4).

2. Adolph Matz- Milton F. Usry, Cost Accounting-Planning and Control. South-Western Publishing Co., Cincinnati, Ohio, 1980, s. 313-314.

3. Nasuhi Bursal, Maliyet Muhasebesi-İlkeler ve Uygulama, 6. Bası, İstanbul, 1980, s. 118.

4. Standart maliyet sisteminde fiyat standartları belirlenirken gelecek dönemin peşin fiyatları gözönünde bulundurulabilir. Bu takdirde alış fiyatı sapması, peşin standart fiyatla peşin fiili fiyat arasındaki farkı ifade edecektir. Böylece standart maliyet sisteminde de bir finansman gideri olan vade farkları ayırmak mümkün olacaktır. Bir örnek verelim. Peşin standart maliyeti 10 TL/birim olarak belirlenmiş 8000 birim hammadde peşin fiili fiyatı 11 TL/birim'den üç ay vadeli olarak ve %15 vade farkı ile satın alındığında şu kayıt yapılabilir.

HAMMADDE VE MLZ. ST. HS. (8000x10 TL)	80.000.—
HAMMADDE VE MLZ. ALIŞ FİY. SAP. (8000 (11-10))	8.000.—
FINANSMAN GİDERLERİ	13.200.—
Alış Vade Farkları (88.000x%15)	
BORÇLAR HESABI	101.200.—

III. ALIŞ VADE FARKININ DÖNEM VEYA İMALAT (HAMMADDE) MALİYETİ SAYILMASININ FİNANSAL SONUÇLARI

Kâr amacı güden bir işletmenin faaliyetlerini sürdürmesi uzun dönemde giderlerin üstünde bir gelir elde etmesine bağlıdır. İşl. tme, ya mevcut şartlara intibak ederek veya mevcut şartları etkileyerek, bu amacını gerçekleştirecek bir fiyatlama politikası güdecektir. Vade farklarının imalât maliyeti veya dönem gideri sayılması bu politikadan bağımsız bir uygulamadır. Kısım bu bakımdan, kısmen de konumuz fiyatlama kararları olmadığından sınaî bir işletmede sözkonusu iki uygulamanın doğuracağı finansal sonuçları değerlendirmek için aşağıda kullanacağımız örnekte satış fiyatı veri olarak alınmıştır. Diğer veriler ise aşağıdaki gibidir :

Hammadde Alışı	: 1.180.000 TL (180.000 TL alış vade farkı)
Hammadde Kullanımı	: Alışların %50'si
D. İşçilik Maliyeti	: 400.000 TL.
Genel İm. Maliyeti	: 350.000 TL.
Satılan Mamülün Mal.	: İmalât maliyetinin %60'ı
Satış Tutarı	1.416.000 TL (216.000 TL satış vade farkı)
Diğer Dönem Giderleri	. Kârları aynı yönde etkilediğinden ihmal edilmiştir.
Dönembaşı Stoku	: Yok
Dönemsonu Stoku	: Hammadde ve mamulde var.

Bu bilgilerin sonucu olarak toplam imalat maliyetleri ve bunun % 60'ı olan SMM rakamları dolaylı olarak verilmiş olmaktadır. Şöyle ki :

SMM (Top. İm. Maliyetlerinin %60')

	Alış Vade Farkının	Alış Vade Farkının
	Dönem Gideri	İmalat Maliyeti
	Sayılması Halinde	Sayılması Halinde
Hammadde	500.000 TL	590.000 TL
D. İşçilik	400.000 TL	400.000 TL
GİM	350.000 TL	350.000
Top. İm. Mal.	1.250.000 TL	1.340.000 TL
SMM	750.000 TL	804.000 TL

Yukarıdaki verilerden faydalanarak alış vade farkının dönem gideri sayılması veya hammadde maliyetlerinin bir parçası

olarak imalat maliyetleri içinde yer almasının belli bir dönem itibariyle doğuracağı finansal sonuçlar aşağıdaki tabloda hesaplanmıştır.

TABLO — 1

Finansal Sonuçlar Tablosu

		H.Mad. St.	Mamul St.	Gider	Satış	Kâr-Zarar
1. Durum	Alış Vade					
	Farkının			750.000	1.200.000	
	Dönem Gideri			180.000	216.000	
Sayılması		500.000	500.000	930.000	1.416.000	486.000
2. Durum	Alış Vade					
	Farkının				1.200.000	
	İmalat Maliyeti				216.000	
Sayılması		590.000	536.000	804.000	1.416.000	612.000
Fark		90.000	36.000	126.000	—	126.000

Tablo — 1 den çıkaracağımız ilk sonuç iki uygulamanın dönem kârları arasındaki farkla ilgilidir. Görüldüğü gibi 2. durumda dönem kârı 1. durumdakine nazaran 126.000 TL daha fazla olmuştur. Bunun sebebi, 2. durumda stok maliyetlerinde yer alan alış vade farklarıdır (90.000 TL + 36.000 TL = 126.000 TL). Eğer bir sonraki dönemde hammadde satın alınmaksızın mevcut mamul stoklardan satış yapılmış ise ilk dönemin aksine, 2. durumda birinci duruma nazaran giderleşen vade farkı büyüklüğünde daha az kâr görülecektir. Zira işletme, yeni vade farkı maliyetine maruz kalmaksızın, mamul stoklarındaki 36.000 TL tutarındaki önceki vade farkını bu dönemde gidere (expense) dönüştürmüş olacaktır.

Diyebiliriz ki bir dönemde maruz kalınan vade farkı maliyeti, o dönemde giderleşen vade farkı maliyetinden yüksek olduğu sürece 1. durum daha düşük kârlar vermeye devam edecektir. Buna mukabil vadeli hammadde alışlarının düşük, satışların yüksek olduğu, yani maruz kalınan vade farkı maliyetine göre giderleşen vade farkı maliyetlerinin yüksek olduğu dönemlerde 1. durum daha yüksek kârlar verecektir.

Alış vade farklarının dönem gideri sayılması durumunda (1. durum) ortaya çıkabilecek en önemli mahzur, vadeli alışların dönemler itibariyle dengesiz dağılımıyla ortaya çıkabilir. Alışların, dolayısıyla vade farklarının yüksek olduğu dönemlerde-üretim ve satışlar istikrar içinde olsa bile-kârlarda anormal azalışlar görülebilir. Böyle durumların olduğu işletmelerde muhasebe, bir tedbir olarak vade farklarını bir karşılık hesabı açmak suretiyle yılın ara dönemlerine dengeli bir şekilde dağıtabilir. Böylece, büsbütün ortadan kaldırılmasa bile, sözkonusu ettiğimiz iki uygulamanın ara dönem kârları arasındaki farklar bir ölçüde törpülenmiş olacaktır.

IV. VERGİ MUHASEBESİ AÇISINDAN VADE FARKLARI

Satış vade farklarının şu veya bu şekilde kayda alınmasının vergi bakımından bir etkisi yoktur. Alış vade farklarının imalat maliyeti veya dönem gideri sayılması Tablo - 1 de bununla ilgili açıklamalarda belirtildiği üzere dönem sonuçlarını, dolayısıyla dönemin vergi matrahını farklılaştırmaktadır. Bir görüş ve tespitte göre «Vadeli alışlar dolayısıyla ortaya çıkan vade farklarının finansman gideri olarak kabul edilip doğrudan doğruya sonuç hesaplarına kaydedildiği görülmektedir. Oysa ki, VUK, maliyet bedelini bir iktisadi kıymetin alış bedeli ile, bunlarla ilgili bilimum giderlerin toplamı olarak ele almıştır. Vade farkı satınalma bedelinin bir unsuru olduğundan doğrudan doğruya gidere yazılmayıp maliyete ilâve edilmesi gerekir. Vergi uygulamasında bu konuda oluşmuş bir yargı kararı olmamakla beraber, vergi idaresinin eğilimi vade farklarının maliyete eklenmesi şeklindedir» (5).

Buna mukabil bir başka görüşe göre, VUK, yönetim gideri ve finansman gideri ayırımı yapmamış ve finansman giderlerini genel yönetim giderleri içinde mütalâa etmiş olduğundan finansman giderlerinin imalat maliyetine dahil edilmesi veya dönem gideri sayılması mükellefin seçimine bırakılmıştır (6). Tabiatıyla bir finansman gideri sayılması gereken alış vade farkları konusunda da kanatimizce aynı tercih serbestisi olmalıdır. Canoğlu, finansman giderlerinin çok kere maliyetlere dahil edilmekle bera-

5. Ahmet Kızıl, Muhasebe-Envanter ve Değerleme, Der Yayınları, İstanbul, 1982, s. 101.

6. M. Ali Canoğlu, «Yönetim ve Finansman Giderleri Maliyetlere Katılmamalıdır?» Vergi Dünyası, Sayı 58, Haziran 1986, s. 19.

ber, bazı teşebbüslerde dönem gideri addedildiğine işaret etmektedir (7).

Görüldüğü gibi daha az sayıda firmada uygulansa bile finansman giderleri (alış vade farkları dahil) dönem gideri sayılabilmekte ve en azından mevzuatımızın bu uygulamayı kesin bir dille reddetmediği anlaşılmaktadır. Kanaatimizce bu ekneklığı, bu tercih serbestisini, muhafaza etmek gerekir.

Satış vade farklarına gelince ... Bunlar ister satış hasılatı içinde yer alsın, ister diğer bir gelir kalemi sayılsın vergi açısından finansal sonuçlar değişmeyecektir. Ancak konu sadece vergi muhasebesi çerçevesine sıkıştırılmayacak önemde olduğundan, daha açık bir ifade ile, yönetimin finansal plânlama ve kontrol faaliyetleri ile de ilgili bulunduğundan, muhasebenin satış vade farklarını değişik bir açıdan ele alması gerektiğini düşünüyoruz.

V. GENİŞLETİLMİŞ BİR YAKLAŞIM

Bizce alışların peşin maliyetlerle stoklara yansıtılacağı, satışların da yine peşin fiyatla satış hesabına kaydedileceği; böylece gerek alış vade farklarının, gerekse satış vade farklarının birer gider ve gelir hesabı olarak ayrı ayrı tefrik edileceği bir muhasebe düzeni kurmak özellikle vadeli alış ve satışların fazla olduğu işletmelerde faydalı bir uygulama olacaktır. Bu suretle vade farkı olayının finansal sonuçlarını bir bütün olarak görmek mümkün hale gelecektir. Ayrıca bizce alış vade farkları dönemin finansal gideri, satış vade farkları ise finansal geliri sayılmalıdır. Dönem zarfında satış vade farkları büyükse net finansal gelir, aksi takdirde net finansal gider verecek surette vade farkları hesapları mahsup edilmeli, bu net gelir veya gider gelir tablosuna yansıtılmamalıdır.

Hatta daha da ileri giderek diyebiliriz ki, işletmenin finansal gücünün ve politikasının göstergesi olan ve belli bir döneme ait bütün finansal gelir ve giderleri için muhasebede aynı yaklaşım benimsenmelidir. Bunun sonucu olarak bir «Finansal Gelir ve Gider Tablosu» düzenlenerek Gelir Tablosuna eklenmelidir. Zira bu durumda Gelir Tablosu sadece net finansal geliri veya net finansal gideri gösterecek olduğundan, ayrıntılar ekteki Fi-

7. A.g.m., s. 21.

nansal Gelir ve Gider Tablosunda bulunacaktır. Belirtmek istediğimiz hususu şematik olarak şöyle açıklayabiliriz.

TABLO — 2
Finansal Gelir ve Gider Tablosu

Finansal Gelirler

(Ayrıntı)

Toplam

Eksi, Finansal Giderler

(Ayrıntı)

Toplam

Net Finansal Gelir (Gider) (Bu fark gelir tablosunda yer alacaktır)

Şüphesiz nasıl ki, SMM tablosu gelir tablosuna monte ediliyorsa «finansal gelir ve gider tablosu» da gelir tablosuna monte edilebilir. İster böyle yapılsın, isterse yukarıda belirtildiği üzere ek tablo olarak düzenlensin, amaç, bütün finansal gelir ve giderlerin finansal analiz ve kararlara esas teşkil edecek şekilde topluca ele alınmasıdır. Böylece firma geçmiş finansal yapısının ve kararlarının sonuçlarının başka kalemlerde kaybolmasını önleyecek, bunları ayıklayacak, gelecekteki finansal yapısını oluşturacak kararlarını bu daha aydınlık zeminde vermek imkânına sahip olabilecektir.

Bu, «genişletilmiş yaklaşım»ın sonuçları ile ilgili üç örnek vermek istiyoruz.

Birincisi şüpheli alacak giderleriyle ilgilidir. Bir alacağın şüpheli hâle gelmesini ve böylece gider doğurmasını vadeli satışın beklenen riski olarak düşünebiliriz. Nasıl ki satış vade farkı bir finansal gelir sağlıyorsa, vadeli, satışın tahsili şüpheli hale gelen ve karşılık ayrılan karmı da finansal gelir doğuran işlemin bir riski olarak dönemin finansal gideri sayılmalıdır. Zira satışlar tamamen peşin olsa idi, ne alış vade farkı ne de şüpheli alacak gideri ortaya çıkacaktı. Bu bakımdan şüpheli alacak giderlerine alış vade farklarından elde edilen geliri negatif yönde etkileyen bir finansman gideri nazarı ile bakabiliriz. Böyle bir görüşü benimseyen firma, satış vade farklarının sağladığı gelire vadeli

satışın riski olan şüpheli alacak giderlerini karşılayacak; şüpheli alacak giderlerini satış vade farklarından indirerek net satış vade farkını hesaplamak imkânı bulacaktır.

İkincisi sabit kıymetin işletme aktifine girinceye kadar maruz kalınan finansman giderleri ile ilgilidir. Bu konuda üç tür uygulama imkanından söz edebiliriz.

- 1) Bu giderleri sabit kıymetin maliyetine dahil etmek
- 2) Bu giderleri ayırmak ve dönemin finansman gideri saymak
- 3) Bu giderleri amortismanlar gibi yıllara (dönemlere) yaymak, dönemin finansman gideri saymak

Bugünkü uygulamanın (1) şıkkındaki gibi olduğunu, ve (2) şıkkındaki uygulamaya vergi otoritesinin cevaz veremeyeceğini biliyoruz. Ancak (3) şıkkına gelince, bu üçüncü uygulama tartışılmalıdır. Bir kere eğer sabit kıymet işletmenin satış, pazarlama ve genel idare faaliyetlerinde kullanılıyor ise, bu uygulama bir vergi zayıfına sebep olmayacaktır. Buna mukabil sabit kıymet imalat fonksiyonuna dahil ise sözkonusu finansal giderin durumu hammadde alış vade farklarının daha önce tartıştığımız durumuna benzemektedir. Bunlar dönem gideri mi sayılmalı? Yoksa imalat maliyetlerinden biri mi sayılmalı? Biz prensip olarak bütün finansal giderleri dönem gideri olarak düşündüğümüzden bunun da dönem gideri arasında yer alması eğilimini taşıyoruz.

Üçüncüsü ekonomik rantabilitenin ölçülmesi konusudur. Ekonomik rantabilite, kârla yatırım arasındaki ilginin firmanın finansman şekline bağımsız surette incelenmesi olarak ifade edilmekte ve aşağıdaki oranla hesaplanmaktadır (8).

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Faiz ve Vergi Önceki Kâr}}{\text{Kaynaklar Toplamı (Net Aktifler Toplamı)}}$$

Yukarıdaki formülde firmanın sadece finansal giderleri (ayrıca faizle sınırlı olarak) dikkate alınmış, finansal gelirleri dışarıda tutulmuştur. Oysaki yukarıdan beri ortaya koyduğumuz görüş istikametinde ekonomik rantabilitenin şu şekilde formüle edilmesinin daha uygun olacağı görüşündeyiz.

8. Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, İstanbul 1976, s. 55.

$$\text{Ekonomik Rantibilite} = \frac{\text{Net Finansal Gelir, (Gider) den ve Vergiden Önceki Kâr}}{\text{Kaynaklar Toplamı (Net Aktif Toplamı)}}$$

Böylece ilk formülün aksine, faizi indirmek suretiyle başka firmalara göre nisbeten ucuz kaynak sağlayan bir firmanın daha kârlı görünmesini önlemekle yetinmemiş oluyoruz. Bu ikinci formülde, net finansal gelir (gider) in kullanılması ile kârı etkileyen bütün finansal gelirler ve giderler elimine edilmektedir.

Konuyu örneklendirmek amacıyla aşağıdaki gelir tablosunu kullanalım.

TABLO — 3

Gelir Tablosu		Finansal Gelir ve Gider Tab.	
Satışlar	5.000.000. TL	Finansal Gelir	1.000.000 TL
SMM	2.500.000 TL	Finansal Gider	(500.000 TL)
G.S. Kâr	2.500.000 TL		
Dönem Giderleri		Finansal Gider	(700.000 TL)
Gen. Finans.	700.000		
Diğ. Dön. Gid.	800.000	Toplam Fin. Gid.	(1.200.000 TL)
Vergiden Önc. Kâr	1.000.000 TL	Net Fin. Gelir (Gid.)	(200.000 TL)

Yukarıdaki örnekte işletmenin satış vade farkı olan 1.000.000 TL finansal gelir sağladığı, başta alış vade farkı olmak üzere SMM üzerinde görülen 500.000 TL finansal gidere maruz kaldığı, ayrıca genel finansal giderlerin 700.000 TL olduğu farzedilmiştir. Firmanın net aktif toplamının da 10.000.000 TL olduğunu farzedelim. İlk formüle göre (SMM içinde alış vade farkları gibi örtülü finansal (faiz) giderlerin belirlenmesi şartıyla) firmanın ekonomik rantabilitesi $(1.000.000 \text{ TL (VÖK)} + 1.200.000 \text{ TL (Faiz = fin. gid.)} \div 10.000.000 \text{ TL} = \% 22$ olacaktır.

Bizim teklif ettiğimiz yaklaşıma göre gelir tablosu şöyle düzenlenecektir.

TABLO — 4
Gelir Tablosu

Satışlar		4.000.000 TL
SMM		2.000.000 TL
G.S. Kâr		2.000.000 TL
Dönem Giderleri		
Net Fin. Gelir (Gid.)	(200.000 TL)	(1.000.000 TL)
Diğer Dön. Gid.	(800.000 TL)	
Vergiden Önceki Kâr		1.000.000 TL

Bu duruma göre ekonomik rantabilite $(1.000.000 \text{ TL (VÖK)} + 200.000 \text{ TL (Net Finansal Gider)} \div 10.000.000 \text{ TL} = \% 12$. Bu son hesaplamamızda ekonomik rantabilitenin $\%10$ düşük görünmesinin sebebi, $1.000.000 \text{ TL}$ tutarındaki finansal gelirin finansal giderle mahsup edilerek etkisinin bertaraf edilmiş olmasıdır. Bir işletmedeki, finansal olayların hem gelir hem de gider cephesini dikkate aldığından, eğer bir ekonomik rantabilite hesaplanacaksa, bu usul daha uygun görünmektedir (9).

Bu genişletilmiş yaklaşımda herşeyden önce işletmece kullanılan dış kaynakların doğurduğu bütün giderler ile kaynak kullandırmanın bütün gelirleri açıkça tesbit edilmelidir. Ayrıca muhasebe, bunları yeterli sayılabilecek bir ayrıntıda takip edecek şekilde düzenlenmelidir. Bu suretle finansal analiz, kontrol ve plânlama için daha tam bir bilgi kaynağı elde edilmiş olacaktır (10).

VI— UZLAŞMA YOLU

Muhasebenin bütün kredi maliyetlerini ve bütün kredi kullandırmanın gelirlerini izlemesi ve dönem sonunda çeşitli finansal analiz ve kararlarda kullanmak üzere bunları «Finansal Gelir Tablosu» adını verdiğimiz bir tabloda toplaması, net finansal gelir veya giderin gelir tablosuna veya kâr-zarar hesabına yansıtılması bizim meseleye daha ziyade yönetim muhasebesi açısından bakmamızın bir sonucudur. Bununla beraber standart maliyet

9. Alış vade farklarının hammadde maliyetine eklenmesi yoluyla imalat maliyeti sayılması Tablo—3'ün, dönem gideri sayılması Tablo—4'ün esasını teşkil etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi iki uygulamanın kârları farklı olmaktadır. Buradaki amacımızı açık-seçik göstermek açısından bu kârların eşit olduğu bir durum alınmıştır.
10. «Sermaye Piyasası Kanununa Tabi Anonim Ortakların Sermaye Piyasası Kurulu'na verecekleri Tip Gelir Tablosu» incelendiğinde finansal gelir ve giderleri ayrılmasına bir ölçüde itina gösterilmiştir. Bununla beraber finansal olayların sonuçları tabloda değişik bir şekilde sunulmuştur. Şöyleki, satış vade farkları Brüt Satış Hasılatı; Üretimle ilgili finansman giderleri Satılan Mal Veya Hizmetin Maliyeti; iştiraklerden kâr payları, ve alınan faiz ve komisyonlar İşletme Dışı Kâr ve Zarar; kısa, orta, uzun vadeli kredi faiz ve giderleri Finansman Giderleri içinde yer almıştır. Bu bakımdan finansal olayları bir bütün olarak görebilmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca satış vade farklarına yer verildiği halde, alış vade farklarına tesadüf edilmemiştir. (Tip Gelir Tablosu ile diğer tenkitler için bak Çetin Şanlı, «Sermaye Piyasası Kurulu Sunulacak ve İlan Edilecek, Tip Gelir Tablosu'nun Düşündürdükleri», Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı 3, Mayıs 1983, S. 157-165).

sisteminde «sapmalar» nasıl ki dönem sonunda uygun bir şekilde ilgili kalemlere dağıtılmak suretiyle sistemin vergi mevzuatına uygunluğu sağlanabiliyorsa, Finansal Gelir ve Gider Tablosunu teşkil eden kalemler, mevcut muhasebe ilkeleri ve uygulamaları çerçevesinde ilgili kalemlere dağıtılabilir. Meselâ :

1— Satış vade farkları satışlar hesabına devredilebilir (zaten finansal gelirlerin şu veya bu hesapta yer alması dönem kârını etkilemez).

2— Alış vade farkları hammadde, mamul, yarımamul stokları ile SMM arasında dağıtılabilir.

3— Üretimle ilgili sabit kıymetlerin iktisabında maruz kalınan finansal giderler teklif ettiğimiz uygulamanın dışında tutulabilir. Yahut bunların finansal giderleri tefrik edilebilir, amortismanlar gibi, her döneme ait tutarları bulunabilir; bu tutarlar dönemin finansal gideri olarak finansal analizlerin çerçevesine sokulmakla beraber, sabit kıymetler bilançoda finansal giderleri de ihtiva eden maliyetlerle görünür ve amortismanlar da buna göre ayrılabilir.

Bu bakımdan finansal gelir ve giderlere bir bütün olarak yaklaşmayı benimserken yönetim muhasebesi anlayışı ön plânda tutulmakla beraber, bu yaklaşım, gerek finansal muhasebenin, gerekse vergi muhasebesinin ihtiyaç ve gereklerine göre yapılacak ayarlamalara açık bulunmaktadır.

VI— SONUÇ

1. Faiz hadlerine bağlı olarak finansal gider ve gelirlerin büyük boyutlara ulaşmış olması (11), işletmelerde finansal olayların ve sonuçlarının daha yakından izlenmesini gerekli kılmaktadır.

2. Bu amaçla finansal gider ve gelirlerin kredi kullanmanın maliyetleri ve kredi kullandırmanın gelirleri olarak yeniden eksiksiz belirlenmesi gerekir. Meselâ alış vade farkları finansal gider, satış vade farkları finansal gelir gruplarına dahil edilebilir.

3. Muhasebe, sözkonusu amacı gerçekleştirecek şekilde düzenlenmelidir. Meselâ alışlar peşin fiyatla stoklara kaydedilirken

11. Nuri Umam, 1980'lerde %7-8 civarında olan finansman maliyetinin bugün birçok işletmede %30'un üzerine çıkmış olduğunu ifade etmektedir. Bkz: «Enflasyonun Dış Ticarete Etkileri ve Alınması Gereken Önlemler» Dış Ticarete Durum, Ocak-Şubat 1988, s. 9.

alış vade farkları için ayrı bir hesap açılabilir. Keza satışlar peşin fiyat üzerinden satış hesabına yazılırken satış vade farkları için yeni bir hesap açılabilir.

4. Toplam finansal dönem gideri, toplam finansal dönem gelirinden büyük ise aradaki fark, net finansal gider olarak dönem gideri grubuna dahil edilebilir. Bunun tersi bir durumda ortaya çıkacak gelir, net finansal dönem geliri olarak gayri sâfi kâra eklenebilir.

5. Gelir tablosuna net finansal geliri veya gideri açıklayan bir «Finansal Gelir ve Giderler Tablosu» eklenmelidir (Eğer ayrıntılı bir gelir tablosu hazırlanacaksa bu ek tablodaki bilgiler gelir tablosuna yerleştirilebilir).

6. Finansal maliyetlerin gider olarak yazılması ile stoklar, finansal maliyetlerden arındırılmış olmaktadır. Bu uygulamanın bazı finansal maliyetlerin imalat maliyetleri bünyesinde yer alması durumuna göre dönem kârlarını, dolayısıyla vergi matrahını değiştireceği bellidir. Bu konuda vergi mevzuatı ve uygulamaları ile ilgili tartışmalar bir tarafa, diyebiliriz ki işletme istediği takdirde hesaplarındaki finansal giderlerin bir kısmını (standart maliyet sisteminde sapmaların dönem sonunda ilgili kalemlere dağıtılması gibi) stoklara, SMM'ye dağıtabilir.

7. Unutulmamalıdır ki, diğerlerinin yanında muhasebenin görevlerinden biri de, yöneticilerin firmalarının finansal yapı ve politikasının doğurduğu finansal sonuçları topluca ve ayrıntılı bir şekilde görebilmelerini sağlamak, bu sonuçları finansal analiz, plânlama ve kontrol faaliyetlerinin istifadesine sunmaktır.

8. Özellikle finansman maliyetleri yükünün şikâyet konusu olduğu ülkemizde yöneticilerin herşeyden önce firmalarındaki finansal sonuçlu olayların tam resmini elde edecek düzenlemeleri yapmaları önem taşımaktadır.

